

EXCURSIONISME

Viatge al pla d'Anyella per camins rals i ramaders

De Bagà al santuari de Gresolet

Els vuit volcans de Maçanet de la Selva

ECOLOGIA

L'extinció d'arbres singulars de Sant Llorenç del Munt i l'Obac

Illes Galápagos, del paradís darwinià al problema de la gestió

FAUNA

Les serps de Catalunya

ENTREVISTES

F. Xavier Gregori, un pioner dels esports d'hivern

Albert Martínez, Premi Carmina Virgili 2024

Història natural del Montserrat subterrani

10 UN VIATGE AL PLA D'ANYELA PER CAMINS RALS I RAMADERS

Joan M. Vives i Teixidó

Un dels indrets de pastura tradicionals del Ripollès on anaven moltes ramades a passar l'estiu és el tema per descriure un itinerari de muntanya que ens durà de les Llosses fins al pla d'Anyella, tot rememorant els costums i les tradicions de *La vida a pagès*, obra de Salvador Vilarrasa.

26 DE BAGÀ AL SANTUARI DE GRESOLET. TRAVESSA PER LA BARONIA DE PINÓS

Toni Inglès

Un espectacular recorregut circular que ressegueix la serra de Gisclareny per camins plens d'història, en una gran volta a peu per fer en dues etapes: 40 km de recorregut i més de 2.000 m de desnivell, a l'ombra del Moixeró i el Pedraforca.

42 TRIST ADEU A UNS PINS SINGULARS I MONUMENTALS DEL MASSÍS DE SANT LLORENÇ DEL MUNT I LA SERRA DE L'OBAC

Aleix Schkot Casas, Òscar Masó Garcia

Crònica d'una tragèdia silenciosa: la desaparició de grans arbres emblemàtics, per raons antròpiques o per causa del canvi climàtic, i d'altres que estan en vies d'extinció o uns pocs que encara presenten una bona salut.

58 CONEGUEM LES SERPS DE CATALUNYA

Bernat Burriel Carranza

De vegades, quan anem d'excursió podem veure alguna serp. Per això cal que sapiguem com hem d'actuar, tant per respectar-les com si, per inadvertència nostra, les molestem i ens mosseguen per defensar-se.

74 ELS VUIT VOLCANS DE MAÇANET DE LA SELVA

Josep de Tera

Una ruta circular des de Maçanet de la Selva en la qual pujarem vuit interessants i desconeguts volcans d'aquesta comarca de forts contrastos, situada entre la serralada Transversal i la Costa Brava.

TRIST ADEU A UNS PINS SINGULARS I MONUMENTALS

DEL MASSÍS DE SANT LLORENÇ DEL MUNT I LA SERRA DE L'OBAC

Text d'**Aleix Schkot Casas** i **Òscar Masó Garcia**

Crònica d'una tragèdia silenciosa al vessant llevantí de la muntanya, que reporta la desaparició d'alguns grans arbres emblemàtics, per raons antròpiques o per causa del canvi climàtic, i d'altres que estan en vies d'extinció o uns pocs que encara presenten una bona salut.

Hi ha anys que són recordats per tothom. Normalment són anys tràgics, proclius com som els *sapiens* al victimisme i a llepar-nos les ferides. A l'alt Vallès, mai s'oblidarà l'any 1962, quan les intenses pluges van fer créixer el riu desmesuradament i va desfermar el caos als pobles acariciats pel Ripoll i les rieres de les Arenes i de Rubí. També el 2003 està gravat a foc en la memòria d'aquesta regió, any del fatídic incendi, que va engolir 4.600 ha de bosc i matà cinc persones.

Salvant les distàncies, molt grans, ens agradaria proposar com a any remarcable aquest 2024, si més no, tots els amants de la natura segurament ho percebran com ho fem nosaltres. Durant aquest any han anat traspasant un seguit d'arbres especials per causes diverses que ens han deixat orfes d'aquests gegants botànics. L'objectiu d'aquest article és donar la notícia dels fets, més que intentar fer una autòpsia dels arbres i revelar-ne el motiu de la mort, car

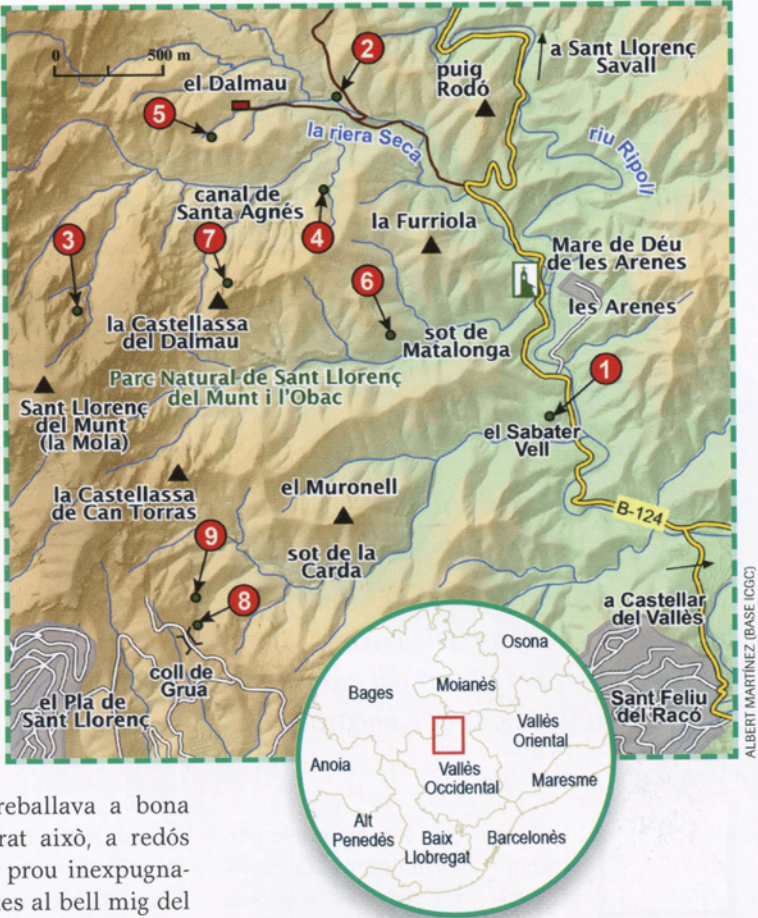
no som botànics ni biòlegs sinó excursionistes. També enfrontarem les últimes mesures tretes d'aquests arbres amb mesures del passat.

Cal comentar que, si bé ressenyem la mort d'arbres singulars i coneguts per tothom, aquests no són els únics afectats, puix que una gran mortaldat afecta tots els pins del massís, i la majoria dels finats són herois anònims, que defalleixen lentament i tenyeixen de marró els nostres boscos. Tots els arbres que s'esmenten es localitzen a la vall de l'Alt Ripoll, situada a la comarca del Vallès Occidental i emmarcada dins del Parc Natural de Sant Llorenç del Munt i la Serra de l'Obac. Aquests arbres pertanyen als termes municipals de Castellar del Vallès, Matadepera i Sant Llorenç Savall.

El context en aquest territori ha estat el d'una sequera ininterrompuda, almenys des del 2021. En aquest any vaig escriure un article al meu blog on m'exclamava de la sequera que estava tornant brunes les alzines llorençanes. No em podia imaginar que quedaven tres anys de sequera, fins al dia d'avui, on encara ens trobem immersos i no en veiem pas el final. Les alzines, si bé van patir molt al principi, i n'han mort moltes, deixen caure la part

Una visió habitual: la gran mortaldat de pins.

aèria i tenen la capacitat de rebrotar quan les condicions milloren, i actualment no se les veu tan afectades. Les coníferes, en canvi, entre les que s'inclouen els pins, no són capaces de rebrotar i un cop seques no hi ha volta enrere. Tots els arbres singulars que han finat recentment i que recollim en aquest article són pins. És destacable la quantitat d'arbres especials que tenim (o teníem) a Sant Llorenç del Munt i l'Obac, si tenim en compte el context d'aquests boscos: han sigut explotats des de molt antic, i fins a la dècada del 1960 el carboneig encara treballava a bona part de la muntanya. Malgrat això, a redós d'algunes cases o en indrets prou inexpugnables, o fins i tot moltes vegades al bell mig del bosc, han sobreviscut arbres significatius, aquests darrers segurament per clemència dels carboners o petició expressa dels propietaris de la terra. A continuació es descriuen diversos

d'aquests pins destacats, seguint aquest ordre: primer els morts, després els moribunds i finalment els que estan en bon estat de salut.

Nº	ESPÈCIE (NOM CIENTÍFIC)	ESPÈCIE (NOM COMÚ)	Taula dels pins descrits NOM (†) = MORT I ENCARA VISIBLE	ANY DEL PRIMER MESURAMENT	PERÍMETRE DEL TRONC A 1 m DEL TERRA (m)	DIÀMETRE EQUIVALENT DEL TRONC A 1 m DEL TERRA (m)
1	PINUS PINEA	PI PINYONER	PI PINYONER DEL SABATER VELL (†)	-	-	-
2	PINUS PINEA	PI PINYONER	PI DE LES QUATRE BESSES (†)	1997	4,39	1,40
3	PINUS NIGRA	PINASSA	PINASSA DE LA BALMA DE LA PINASSA (†)	1997	2,80	0,89
4	PINUS NIGRA	PINASSA	PINASSA DE LA VINYA VELLA (†)	1997	2,70	0,86
5	PINUS NIGRA	PINASSA	PINASSA DEL DALMAU	2007	3,05	0,97
6	PINUS NIGRA	PINASSA	PINASSA DE LA SOLELLA DE MATALONGA	2007	3,00	0,95
7	PINUS NIGRA	PINASSA	PINASSA DE LA CASTELLASSA DEL DALMAU	1997	2,48	0,79
8	PINUS PINEA	PI PINYONER	PI PINYONER DE COLL DE GRUA	2008	2,38	0,76
9	PINUS PINEA	PI PINYONER	PI PINYONER DEL CINGLE GRIS	-	-	-

ARBRES
MORTS

EL PI PINYONER DEL SABATER VELL

El pi bord, de dimensions gegantines pels estàndards mediterranis i amb gairebé un segle d'edat, va ser abatut per unes fortes ventades l'any 2009. La pèrdua d'un arbre d'aquestes característiques sempre és tràgica, però la pena s'esmoreïa en pensar que el seu cosí, el pi pinyer, s'alçava formós i amb un futur prometedor... (Schkot 2023).

El Sabater Vell és una antiga i bella masia situada a tramuntana de Castellar del Vallès, a la part baixa del sot de la Carda, que actualment està ocupada per masovers. Aquesta masia comptava fins fa poc amb dues valuoses possessions, dos majestuosos pins, un de bord (*Pinus halepensis*) i un de pinyer (*Pinus pinea*). El pi bord fou plantat el 1911 amb motiu del naixement de la neta del masover, i va anar creixent a plaer fins a assolir unes destacables mides (0,92 m de diàmetre i 25 m d'alçària). El 2009 va ser abatut a causa d'un esdeveniment de fortes ventades que van tenir un cert impacte sobre els boscos de la zona. Una mica més amunt, i tam-

ALEX SCHKOT CASAS

La corretgeta practicada al Pi Pinyoner del Sabater Vell.

ANY DEL SEGON MESURAMENT	PERÍMETRE DEL TRONC A 1 m DEL TERRA (m)	DIÀMETRE EQUIVALENT DEL TRONC A 1 m DEL TERRA (m)	ALTITUD (m)	COORDENADES GEOGRÀFIQUES (N, E) DÀTUM ETRS89 AMB GRAUS DECIMALS (DD)
2024	2,43	0,77	395	41.639371,2.055883
2024	4,45	1,42	473	41.657574,2.039439
2024	2,90	0,92	872	41.645339,2.019843
2024	2,73	0,87	508	41.652423,2.038554
2024	3,07	0,98	580	41.654994,2.029413
2024	3,04	0,97	463	41.643654,2.043640
2024	2,70	0,86	667	41.646731,2.031050
2024	2,57	0,82	667	41.627600,2.028971
2024	2,32	0,74	695	41.628823,2.028642

ALEX SCHKOT CASAS

El Pi Pinyoner del Sabater Vell, mort del tot.

bé molt proper a la casa, hi ha el pi pinyoner. Aquest era un arbre especialment estètic, amb un tronc gruixut i recte que s'alçava cap al cel, on s'obria una gran i equilibrada capçada, repartida en dues besses principals.

El fet tràgic d'aquesta pèrdua ha estat el com, ja que aquest arbre ha mort de la forma més absurda i malaguanyada, de la mà de l'home. En el món forestal hi ha una pràctica coneguda com l'anella o corretgeta, que consisteix en fer

un tall, de poca fondària, però que cobreixi tot el perímetre del tronc. La saba que circula per la part exterior de l'arbre, sota l'escorça, troba els seus conductes tallats i no pot arribar a la copa, on és un actor indispensable per fer la fotosíntesi. D'aquesta manera l'arbre s'asseca, i mor lentament. Aquesta tècnica s'utilitza avui dia per proveir els boscos d'arbres morts dempeus, atès que compleixen un paper important donant aliment i refugi a molta fauna.

Ara bé, ningú s'explica, i és poc més que surrealista que aquesta tècnica s'apliqués a un arbre protagonista, un arbre especial. Ni la propietat de la finca, ni el Centre de la Propietat Forestal, que supervisava aquestes feines han tingut cap preocupació sobre aquest assumpte i l'empresa que va executar aquest arbre continua treballant els boscos catalans. L'única protesta fou un article que vaig publicar al medi local de Castellar del Vallès, *l'Actual*, i que podeu rescatar sota el títol: «La mort d'un gegant».

Després d'aquesta acció sobre l'arbre, que va tenir lloc el 2022, l'arbre seguia verd i hi havia certes esperances, més per illusió que per empirisme, per pensar que el colós podia sobreviure a la corretgeta que se li havia practicat. Definitivament, l'empirisme ha guanyat la illusió i el pi va morir durant el 2024. Toca acomiadar-se d'aquest preciós arbre. Lustres i lustres creixent vora la casa, recollint sota la seva aura els habitants del mas, i tot truncat amb cinc minuts de motoserra. És una eina molt poderosa la motoserra, capaç del millor i del pitjor; com sempre, l'eina sols és eina, són les mans que la manen les que ho decideixen tot.

Les mesures d'aquest arbre, un cop traspassat, han estat de 2,43 m de perímetre, o sigui 0,77 m de diàmetre. L'aspecte d'aquest arbre, abans del succés, era el d'un exemplar vigorós i en bon estat de salut, i per tant la seva mort ve estrictament provocada per la ferida que se li va ocasionar.

EL PI DE LES QUATRE BESSES

No som prou nosaltres per descriure l'impacte que produeix la contemplació d'aquest majestuós pi pinyoner mil·lenari, de quatre branques bessones que es troba a la conca del Dalmau. Arbre clàssic de la nostra terra, exemplar únic, on hom resta abstret davant l'obra de la Natura-lesa. [...] Nosaltres no coneixem a Catalunya un altre pi tan bonic i corprenedor (Vergés 1971).

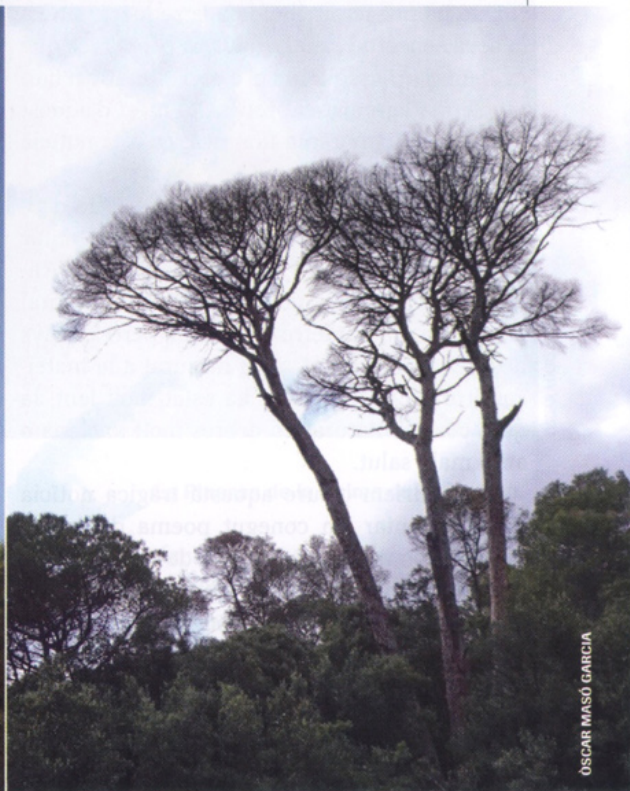
Però ell és l'ésser viu més antic de la contrada i els seus records són innombrables. Per això, quan mori, desapareixerà l'única presència viva que uneix la muntanya amb el passat remot, i quelcom irrecuperable es perdrà per sempre (Ferrando 1991).

L'arbre que ressenyem, és sense cap mena de dubte l'arbre més mediàtic i conegut de Sant Llorenç del Munt i l'Obac. No en va és l'únic de tot el massís catalogat com a arbre monu-

mental, una distinció que atorga la Generalitat de Catalunya i que blindar i protegeix els exemplars que formen part d'aquesta llista.

Aquest arbre ha estat extensament visitat i estudiat: és un vell i grandios exemplar de pi pinyer, de belles formes, que arrenca del terra amb molta corpulència i abans dels dos metres es divideix en 4 besses o branques, molt simètriques i de dimensions similars, que apunten cap al cel. La capçada, molt elevada, dona esveltesa a tot el conjunt. Segles de creixement es condensen al peu, on haurem de donar diverses passes per tal d'encerclar-lo. Realment parlem d'un pi gegantí. Però no només conté grans dimensions, sinó també molta història: s'ha dit que és un arbre mil·lenari, si bé autors més moderns com Albert Vicens situen la seva edat entre els 300 i els 500 anys.

Comparativa de fotos del Pi de les Quatre Besses. A l'esquerra una imatge del 2004 i a la dreta una del 2024, vint anys més tard.

ÒSCAR MASÓ GARCIA

Aquest arbre ha sobreviscut durant segles a la dextral, al foc, a les nevades i a les ventades, com està ben documentat. L'any 1986, unes fortes ventades van abatre una branca grossa del pi (no era pas una de les quatre besses); això va permetre, mitjançant un exercici de dendrocronologia, esbrinar l'edat de la branca: va resultar que havia nascut l'any 1796. El cert és que la mort d'aquest arbre ha estat la menys sorprenent, perquè era ben sabut que l'arbre tenia els dies comptats. L'any 2012 en va caure una bessa que feia anys que era morta. A principis del segle XXI es va diagnosticar que l'arbre estava afectat per una malaltia, i se'n va preveure la mort imminent. En una entrevista del 2013, Albert Vicens, premonitòriament, li calculava deu anys més de vida, a tot estirar. Dit i fet. El 2022 l'arbre encara mantenia la seva verdor, si bé estava molt esclarissat, i durant gran part del 2023 també. Ha sigut a cavall del 2023 i el 2024, i sobretot durant el 2024 que el seu declivi ha esdevingut total. El vam visitar el juliol i l'arbre ja era un cadàver. La seva defunció no pot ser atribuïda a la sequera, sinó a la seva senectud i mala salut, si bé és més que evident que la sequera i el canvi climàtic n'han accelerat i agreujat el procés. La mort d'aquest arbre, en el panorama llorençà, és una notícia de primeríssim ordre.

El Pi de les Quatre Besses fa uns 27 m d'alçària. Pel que fa al diàmetre, podem enfrontar les dades de l'expert i estudis del massís, Antoni Ferrando. En aquella època (anys noranta) el pi tenia un diàmetre de 1,40 m, però 27 anys després l'arbre feia 1,42 m mesurat a la mateixa altura. El creixement ha estat molt lent, la qual cosa és natural en arbres molt ancians o amb mala salut.

No podríem cloure aquesta tràgica notícia sense adjuntar un conegut poema dedicat a aquest monument, que ens fa de testimoni de l'estima que aquest pi ha rebut de la gent del territori al llarg de la seva longeva vida:

Jo sé d'un arbre alterós,
amb quatre branques a l'atzur:
arbre esvelt, prodigiós
fa guany de mèrit segur.

Li ha escaigut un veïnatge
de bosc, de serra i convent:
dicta l'amor al paisatge
brandant les testes al vent.

Els quatre símbols aireja
fent valdre'n la justa llei.
És l'avi que senyoreja
patriarcal com un rei.

Francesc Vila i Plana
(*Els versos de Sant Llorenç* 1960)

LA PINASSA DE LA BALMA DE LA PINASSA

Ja sabem que, un dia o un altre tots els éssers vius han de finir. Però és molt trist veure quan això es produeix i assisteixes impotent a l'agonia d'un arbre tan formós, bonic, i gran que t'ha donat companyia i acolliment tantes vegades (Antonell 1995).

Tant el pi del Sabater Vell com el de les Quatre Besses són pins pinyers. Els que veurem a continuació seran pinasses (*Pinus nigra*), cosines germanes del mateix gènere. Si el pinyer és un arbre mediterrani, les pinasses tenen un caràcter més continental, necessiten més aigua i agraeixen més el fred. Els boscos de Castellar del Vallès i de Sant Llorenç Savall han sigut molt rics en pinasses històricament, acollint rodals mítics com ara el bosc Vell del Dalmau. Si bé les pinasses encara perviuen a les faldes més obagues i fresques de la muntanya, pensem que estan condemnades a desaparèixer dels boscos vallesans, i segurament les pròximes generacions no les podran admirar. La pujada de temperatures any rere any, així com la baixa precipitació que recull aquesta terra fan difícil la seva supervivència, i moure's per qualsevol bosc on hi hagi aquesta espècie és passejar per un cementiri: si us hi fixeu, veureu la gran proporció que hi ha de capçades brunes i troncs rònecs.

Si bé a la vall del Ripoll hi ha pocs boscos de pinassa, la Catalunya Central és una zona on hi són abundants. Bages, Moianès i Solsonès acullen grans poblacions de pinasses que els últims anys han patit una gran mortaldat.

OSCAR MASÓ GARCIA

La Pinassa de la Balma de la Pinassa.

Aquesta mortalitat tan elevada s'atribueix a la conjunció de la pujada de temperatures, la sequera perllongada, i un fong, la diplòdia (*Diplodia sapinea*), que ha brollat amb força gràcies a les causes anteriors.

Fora agosarat relacionar aquest fong amb la mort de les pinasses que ressenyem aquí, i com que no n'estem segurs, no ho farem. Des de l'oficina del parc natural ens expliquen que la hipòtesi més versemblant és que hi ha tot un

conjunt de factors que causen afectacions als arbres: hi ha diplòdia, però també *Tomicus* (un insecte considerat una plaga que s'alimenta dels pins), i segurament poblacions de *Ips* (un gènere de coleòpters que també és considerat plaga forestal ja que afecta les coníferes). Tots aquests patògens aprofiten el debilitament de la massa forestal provocada per l'estrès hídric.

Amagada per les parts altes de la Mola hi ha la balma de la Pinassa. És un refugi de la muntanya prou conegut, una balma que ha estat obrada pels muntanyencs, especialment per joves pertanyents a la SEAC (actual Centre Excursionista de Castellar del Vallès). Davant la balma hi ha una gran pinassa que dona nom a la cavitat. És l'arbre situat a més altitud d'aquest article. Aquesta pinassa també és molt coneguda degut a les seves notables dimensions; doncs bé, cal notificar el traspàs d'aquest arbre. La mort d'aquesta pinassa no sorprendrà ningú, perquè ja fa lustres que estava malalta, i la seva aparença ha sigut la d'un moribund durant molts anys. Fixem-nos que el 1995, fa quasi 30 anys, Albert Antonell, gran estudiós d'aquest vessant llorençà, escrivia una crònica al butlletí de la SEAC on notificava el seu estat de salut i la qualificava de «ferida de mort». Com sostenia Antonell, sempre ens quedarà el topònim que l'arbre va inspirar, i els que l'hem vista en vida, sempre la recordarem.

L'any 1997, Antoni Ferrando determinava el perímetre d'aquest arbre en 2,80 m de perímetre, és a dir que comptava amb un diàmetre equivalent de 0,89 m. La mesura feta l'any 2024 indicava un perímetre de 2,90 m, per tant, el diàmetre era de 0,92 m.

LA PINASSA DE LA VINYA VELLA

Fins ben entrada la dècada dels anys quaranta, en aquesta raconada vivien una munió d'arbres gegantins: pinasses, pins bords i alzines centenàries creixien arreu. Els més vells de la contrada encara recorden amb admiració aquell bosc, que ha esdevingut gairebé mític, el qual descriuen com una veritable selva encatifada tostemps de molsa (Ferrando 1997).

Si bé la Pinassa de la Balma era la crònica d'una mort anunciada, la defunció de la Pinassa de la Vinya Vella ha estat quelcom molt més xocant. Era principis de juliol quan vaig rebre un missatge d'Òscar Masó: em comunicava la mort de diversos pins singulars del massís, alguns ja els coneixia, però quan vaig llegir el de la Pinassa de la Vinya Vella em vaig sorprendre molt. L'havia visitada per últim cop, crec, a principis del 2023, i si bé era evident que no travessava els seus millors moments, l'arbre era verd... Una setmana més tard, tots dos ens hi acostàvem i en constàvem la defunció. La capçada, del tot seca, encara conservava acícules brunes quan el vam visitar.

La capçada de la Pinassa de la Vinya Vella, ben seca.

ÒSCAR MASÓ GARCIA

Aquest era un arbre de gran bellesa que s'alça amb un tronc esveltíssim. La capçada, molt aèria, transmet la sensació de verticalitat. També coneguda com a Pinassa de la Baga del Dalmau, aquest arbre és l'únic supervivent del bosc Vell, una boscúria que es tenia per una de les més antigues i bones del país. Amb ell, mor el record d'un passat de semideus arboris, de monuments vegetals, que els humans ens hem encarregat d'abatre un rere l'altre per alimentar les nostres indústries (les pinasses generen uns troncs molt rectes, cosa que les ha fetes sempre interessants per a indústries com la de la construcció o la naval).

Indiquem que aquesta zona està rebent alguna mena d'estudi per part de les autoritats del Parc. Hi ha rètols, zones delimitades, i molts arbres tenen clavades xapes identificatives (entre elles la mateixa pinassa). Antoni Ferrando li atorgà un diàmetre de 0,86 m. L'última mesura, amb l'arbre ja mort, ens mostra un diàmetre de 0,87 m. Una comparativa de dades un xic estranya, si tenim en compte que aquest arbre ha gaudit de bona salut durant gran part del segle XXI, però tot i així el seu creixement ha estat minúscul.

ARBRES MORIBUNDS

LA PINASSA DEL DALMAU

L'enorme exemplar de pinassa llueix els senyals d'algunes perdigonades a la seva escorça. I és que en això de fer punteria sembla ser que els salvatges tenen especial predilecció pels arbres vells (Vicens 2004).

Toca parlar d'un arbre majúscul. Aquest arbre ha sigut, durant decennis, el rei de les pinasses de tot el massís. Si arribeu a visitar-la, cal mostrar-li respecte. Us trobeu davant del número u, d'un antic monarca a punt de defallir i deixar pas a noves generacions.

És aquesta la pinassa més gruixuda del Parc, i si bé no és morta, el seu aspecte fa témer el pitjor. No és agosarat concloure que aquest arbre està en els seus compassos finals, i animem a tothom a veure-la in situ abans de la seva mort. Aquest arbre també tenia l'honor de ser el segon pi més gros de Sant Llorenç del Munt (aquí englobem tots els pins que trobem al Parc: pins pinyers, pins bords/blancs, pinasses, pins rojos o

**La capçada de la
Pinassa del Dalmau,
mig verda, mig
bruna.**

rojalets), només superat pel Pi de les Quatre Besses. Rere la mort d'aquest, la pinassa del Dalmau s'ha convertit segurament en el pi més gros de tot el Parc, si bé és un títol amb caducitat pròxima que acabarà quan mori l'arbre, previsiblement aviat.

Ens acostàvem al seu peu i observàvem el seu decaïment, que si bé no és del tot recent, s'ha accelerat molt ràpidament durant aquests anys vint. L'arbre en general apareix en mal estat, la coberta és molt clara, de fet moltes branques ni tan sols presenten fullam. De les acícules que resten a l'arbre, una gran proporció són de color marró. A més, l'escorça del tronc està molt foradada, segurament per acció de la fauna, que aprofita la debilitat del majestuós arbre.

Enfrontem les mides del 2007 recollides per Òscar Masó, amb les mides actuals. Durant aquell any la pinassa comptava amb un diàmetre de 0,97 m. El 2024, de les mesures en resulta quasi la mateixa xifra, un diàmetre de 0,98 m. Observem com el seu creixement ha estat mínim durant aquesta última dècada.

LA PINASSA DE LA SOLELLA DE MATALONGA

Només ens cal donar la nostra incondicional acollida a aquest formós exemplar, nou exponent de la força de creació de la natura i símbol de l'esperança per la preservació, estimació i continuïtat de futur d'aquest inigualable espai natural que ens envolta. No en va tots nosaltres, benvolguda pinassa, els amants de la naturalesa i l'excursionisme et reservem a partir d'ara un bocí del nostre cor! (Masó 2008).

A continuació parlem d'un arbre que fou descobert el 2008. Sí, un arbre majestuós i grandios, que no va ser descobert fins al segle present. Els artífexs de la descoberta foren Albert Antonell, que el veié de lluny, Pere Cardona, que en trobà el peu, i Òscar Masó, qui els acompanyà en aquelles sortides i en feu una detallada crònica per al *Butlletí del Centre Excursionista de Castellar del Vallès*.

La Pinassa de la Solella de Matalonga és un formós arbre, de tronc molt recte i vertical. La copa arrenca força amunt i la visió total de l'arbre és prou vertiginosa. Com hem comentat abans, la pinassa és un arbre de caràcter continental, que demana una certa humitat. Si aquest exemplar s'ha desenvolupat en aquest indret, d'orientació sud i, per tant, molt exposat a la insolació, és perquè la trobarem just al tàlveg d'un torrentó, que recull totes les aigües caigudes als roqueters que té al damunt. Aquests roqueters, de grans dimensions, formen una mena de circ pinyolenc que actua com un embut i canalitza totes les aigües cap a les arrels de la pinassa. Aquest context li ha permès prosperar i esdevenir un dels arbres més notables de tot el Parc. Quan fou descoberta, es va situar com a la segona pinassa més grossa de tot el Parc, sols superada per la Pinassa del Dalmau. Quan la Pinassa del Dalmau, bastant debilitada, morí, la Pinassa de la Solella de Matalonga obtindrà l'honorable títol de tenir el tronc més gruixut de tots els seus congèneres llorençans.

Repassem l'estat de l'arbre. Sens dubte, és viva, però no podríem catalogar el seu estat de conservació com a bo. Té fins a cinc branques completament seques, sense cap acícula. Les branques baixes, visibles des de terra, apareixen bastant esclarissades. El tronc està en bon estat i no presenta forats. Si pugem als roqueters que l'envolten, en podrem veure tota la capçada, i veiem que encara conserva fullam verd i una certa densitat. Gaudeix de força millor salut que la Pinassa del Dalmau. Estem segurs que aquest arbre escaparà la maledicció del 2024, però ens preguntem, raonablement, si sobreviurà aquesta dècada. Cal fer menció que en aquest mateix torrent, uns 50 m més avall de la pinassa, trobarem un altre exemplar de dimensions més modestes, però igualment notables. El seu estat de salut és similar al de la Pinassa de la Solella de Matalonga.

Pel que fa al mesurament, l'any de la seva descoberta, el 2008, la pinassa gaudia d'un perímetre just de 3 m, per tant, el diàmetre era de 0,95 m. Mesurada a la mateixa altura el 2024, la pinassa ens donava un perímetre de

3,04 m, sent el diàmetre resultant de 0,97. Ja veiem que les mides són gegantines per als nostres estàndards mediterranis.

Les mides de la germana petita, la pinassa que es troba més avall del mateix torrent, són de 2,49 m de perímetre i diàmetre de 0,79 m.

Pinya de la pinassa.

La pinassa de la Solella de Matalonga es veu malmesa però encara aguanta prou bé.

ALEX SCHKOT CASAS

ARBRES EN BON ESTAT DE SALUT

LA PINASSA DE LA CASTELLASSA DEL DALMAU

La rectitud geomètrica del seu tronc, vertical i llarguíssim, demostra que l'arbre ha hagut d'eleva-se més del compte per buscar la llum que no trobava al fons de l'enclotada canal, on es troba ben arrecerada dels forts vents (Masó 2008).

L'altiva Pinassa de la Castellassa del Dalmau, destacadíssima al mig de la canal. Es poden observar dos altres bons exemplars situats a sota seu.

Ens apropem a una de les poques pinasses venerables que no està moribunda o en procés d'esdevenir-ho. Aquest arbre és especial, segurament per com queda emmarcat en el seu entorn i pel fet que, de lluny estant, el podem veure gairebé en la seva totalitat; i és que molts dels altres arbres ressenyats, amagats dins del bosc, no ens ofereixen una imatge total, i això ens fa menystenir la seva grandiositat. Aquest exemplar de pinassa el trobem encaixonat dins d'una canal prou vertical, que es fa servir per pujar a dalt de la Castellassa del Dalmau, un cim ple d'atractius. En destaca el tronc, ben recte, ferm, i molt llarg. A dos terços del tronc comença la capçada, esglaonada i més aviat estreta, que manté la seva verdor i densitat. Un bri d'esperança entre tanta dissort.

La toponímia d'aquest arbre ha generat confusions. Un corrent prou estès l'anomena Pinassa del Palleret, i cal dir que aquest Palleret de la Castellassa del Dalmau és una agulla arrodonida que forma part dels atractius d'aquest cim. Tanmateix, el Palleret es troba en un vessant totalment diferent d'on es troba la pinassa, i per tant aquest arbre s'ha d'anomenar Pinassa de la Castellassa del Dalmau, i no Pinassa del Palleret, ja que aquests dos elements no tenen cap relació física. El primer que va batejar aquest arbre fou Antoni Ferrando, i ho feu amb el nom que indiquem com a correcte. Tanmateix, la toponímia és una ciència popular sobre la que és difícil teoritzar o imposar-s'hi, i el bocaorella anomenarà aquest arbre com més li plagui; toca respectar-ho.

L'any 1997, Ferrando deia que el seu aspecte era molt saludable. Esperem que aquestes paraules tinguin vigència durant molts lustres. Aquest mateix autor estimava el seu diàmetre en 0,79 m, i avui en dia fa un diàmetre de 0,86 m. Han estat uns anys ben productius per a aquest arbre. Cal fer constar que, una mica més avall d'aquesta pinassa, n'hi ha dues de ben destacables, si bé no arriben a la magnitud de la protagonista.

OSCAR MASÓ GARCIA

EL PI PINYONER DE COLL DE GRUA

L'esplèndid pi pinyoner del coll de Grua reforça l'aparença prístina i salvatge de la capçalera de la canal homònima (Masó 2008).

De tots els arbres ressenyats, aquest és el més anònim i discret de tots. Reposa en una canal feréstega, d'aquelles que reben pocs excursionistes. Una d'aquestes canals en què posar un peu fora del corriol implica lluitar aferrissadament contra els aritjols.

El coll de Grua és un indret de referència, sobretot per als castellarencs i santfeliuencs que el recorren per pujar a la Mola pel camí normal. Al vessant oest del coll hi tenim el sot de la Codoleda, i al vessant est el sot del Coll de Grua. És en aquest sot on trobarem l'arbre. Aquest arbre creix a la vora d'un cingle, i té el tronc rogenic, molt vinclat i abocat al tàlveg del sot. Això ens fa endevinar que a sota terra té unes poderoses arrels que aguanten el pes de la capçada, que fa palanca perpètuament. A uns nou metres del terra es bifurca en dues grosses branques (si bé sota la creu neix una branca menor). Podem observar com la paret que té al darrere presenta un tall que forma una concavitat, just a l'esquena de l'arbre. Aquesta concavitat recull les aigües de les pluges que cauen en aquest tram de paret i les aboca directament al peu de l'arbre. Gràcies a tanta humitat podem observar com la part baixa d'aquesta concavitat està encatifada d'heura, orella d'os i falguera de bosc.

Per veure'n la capçada, ens haurem de desplaçar a l'altre vessant del sot i guanyar altura. Aleshores veurem una capçada verda, ufano-sa, que destaca per golejada sobre els arbres propers. Definitivament, podem dir que gaudeix de bona salut, potser pel fet d'estar poc exposat als elements. Cal assenyalar, també, que el pi pinyoner (*Pinus pinea*) és un arbre de caràcter més mediterrani que la pinassa (*Pinus nigra*) i, per tant, més resistent a les calors i a la manca d'aigua.

Aquest arbre va ser donat a conèixer per primer cop el 2008 en el llibre *Descobrint la Castellassa de Can Torras* d'Òscar Masó. L'au-

tor el va trobar gràcies a les indicacions de Pere Cardona, un excursionista històric del Centre Excursionista de Castellar del Vallès. En els mesuraments que Masó va fer l'any 2008 donaven a aquest arbre uns poderosos 0,76 m de diàmetre. Mesurat novament a principis d'octubre del 2024, es constata un diàmetre de 0,82 m. Dels tots arbres presentats, aquests és dels que experimenta un creixement més important. Si segueix aquest ritme, esdevindrà un arbre majúscul del Parc.

Des d'un mirador proper, es pot observar la copa del Pi Pinyoner de Coll de Grua.

ALEX SCHKOT CASAS

Pinya del pi pinyoner.

La geomètrica i acolorida capçada del Pi pinyoner del Cingle Gris.

EL PI PINYONER DEL CINGLE GRIS

Ens trobem en un bonic bosquet, mixt d'alzines i pins, on destaca, per la seva grandària i la seva bellesa, un formós pi pinyoner de dues besses que sorprèn. Completament desconegut pel món excursionista, esguarda amatent que algú vingui a admirar-lo (Schkot 2022).

Com a cloenda, afegim un pi inèdit. Ho fem per plasmar aquest exemplar en paper per primera vegada, i així el convertim en un element més de la cultura de Sant Llorenç del Munt i l'Obac. Vaig descobrir aquest arbre l'any 2020, en una zona molt intransitable i de caràcter salvatge, tot i trobar-se prou a prop d'un camí important com és el camí Moliner, que uneix Matadepera amb els molins del riu Ripoll. Aquest arbre el trobem al carener que separa el sot del Coll de Grua amb el sot del Cingle Gris.

És un formós exemplar de *Pinus pinea*, amb el tronc força vinclat cap al pendent que té al peu. A uns sis metres del corpulent tronc, l'arbre es bifurca en dos. Poc després, aquestes dues branques es tornen a bifurcar en altures similars, i encara es bifurcaran una altra vegada de forma conjunta en un exercici geomètric destacable. Més amunt ja es desenvolupa la capçada, ampla, acolorida i saludable. Es troba en un petit clap, preciós, on es barregen alzines amb pins pinyers, i el sotabosc és del tot transitable sense presència d'arbustos. Un miratge enmig de la selva llorençana.

Les seves mesures són les més modestes de tots els exemplars exposats: amb un perímetre de 2,32 m i, per tant, amb un diàmetre de 0,73 m.

CRITERIS DE MESURA

Tot i que el criteri dins el món forestal és mesurar els arbres a 1,30 m del terra, en aquest article les mesures s'han fet a 1 m del terra per poder enfrontar-les amb mesures antigues fetes d'aquesta manera en els arbres que es ressenyen. Quan l'arbre es troba en un pendent, es mesura des de la part més elevada del naixement del tronc. Quan es mesura amb cinta mètrica tot el contorn del tronc, s'està mesurant el perímetre. Per extreure el diàmetre a partir d'aquest perímetre, cal dividir el perímetre pel nombre pi (3,141592...).

AGRAÏMENTS: Agraïm a l'oficina del Parc Natural de Sant Llorenç del Munt i l'Obac les explicacions sobre l'afectació de la diplòdia al parc natural, i als ma-sovers del Sabater Vell, per la seva disposició i amabilitat al deixar-nos mesurar el Pi Pinyoner del Sabater Vell, situat a dins de casa seva.

PER SABER-NE MÉS

ANTONELL RIBATALLADA, Albert. «La pinassa està malalta de mort». *Butlletí del Centre Excursionista de Castellar* 338 (1995): 2.

FERRANDO I ROIG, Antoni. «Arbres notables de Sant Llorenç del Munt». *Butlletí de la Unió Excursionista Sabadell* 78 (1986): 24-26.

FERRANDO I ROIG, Antoni. *Anecdotalari ocult d'una muntanya màgica*. 2a ed. Terrassa: Editorial Egara, 1991.

FERRANDO I ROIG, Antoni. *La Vall del Riu Ripoll*. Barcelona: PAM, 1997.

MASÓ I GARCIA, Òscar. *Descobrint la Castellassa de Can Torras i els seus voltants*. Sant Vicenç de Castellet: Editorial Farell, 2008.

MASÓ I GARCIA, Òscar. «La pinassa de la Solella de Matalonga: un nou gegant del bosc a Sant Llorenç del Munt i l'Obac». *Butlletí del Centre Excursionista de Castellar* 480 (2008): 11-13.

MASÓ I GARCIA, Òscar. «El monumental pi blanc del Sabater Vell ens ha deixat». *La Forja* 1375 (2009): 11.

MASÓ I GARCIA, O. / MASÓ I GARCIA, A. «Els pins monumentals de la Vall de Mur». *Ronda Vallesana XXXII* (2011): 89-104.

MASÓ I GARCIA, O. / MASÓ I GARCIA, A. «Proposta de catalogació i conservació dels arbres més singulars del Parc Natural de Sant Llorenç del Munt i l'Obac. L'exemple del vessant sud-est del massís». *VII Trobada d'Estudiosos de Sant Llorenç del Munt i l'Obac*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 2011.

SCHKOT CASAS, Aleix. «La mort d'un gegant». *L'Actual* 700 (2023): 11.

VERGÉS I SOLÀ, Lluís. *Foranies i altres coses de Sant Llorenç Savall*. Sant Llorenç Savall, 1971.

VICENS LLAURADÓ, Albert. *Excursions pels arbres singulars del Vallès Occidental*. Sant Vicenç de Castellet: Editorial Farell, 2013.